

Л. О. Петриченко,
доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор
(Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради)
e-mail: larisa-petrichenko@ukr.net

Методологія ефективного управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі

У статті проаналізовано методологію ефективного управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі. Визначено основні складові системи управління якістю підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Розглянуто та обґрунтовано особливості підходів до управління вищим педагогічним навчальним закладом.

Сьогодні реформування управління якістю освіти вимагає методологічного обґрунтування, чіткого визначення його мети й завдань, змісту, методів і технологій конкретизації основних вимог (так званих показників якості освіти), що висуваються до управління освітніми системами різного рівня функціонування.

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що окремі аспекти проблеми управління якістю освіти в розвитку вищої школи, перебувають у процесі інтенсивних реформувань. Вища школа є одночасно і суб'єкт, і об'єкт змін, які відбуваються. Збереження та можливість зміцнення суб'єктності вищої освіти виступає як базовий концептуальний принцип не тільки реформ національних систем освіти, а й широкомасштабних процесів інтеграції, що поширюються в регіонах Європи, що й засвідчують документи, що характеризують мету та завдання європейських реформ освіти на сучасному рівні.

У результаті їх запровадження повинна зростати суб'єктна (тобто дійсно самостійна, активна) роль вищої освіти в цілому, роль кожного вищого навчального закладу, викладачів і студентів як активних, відповідальних і безпосередніх учасників процесу змін.

До основних складових системи управління якістю підготовки фахівців у вищих навчальних закладах варто зарахувати:

- 1) кадрове забезпечення навчального процесу;
- 2) вироблення вимог до контингенту тих, хто навчається;
- 3) визначення характеристик та умов системи атестації тих, хто навчається;
- 4) розробку показників навчально-методичного забезпечення навчального процесу;
- 5) визначення рівня й характеристик навчально-лабораторної бази;
- 6) розробку видів і характеристик використовуваних технологій навчання (а також самостійну та індивідуальну роботу студентів);
- 7) визначення інформаційно-бібліотечного забезпечення навчального процесу;

8) розробку інших спеціальних умов, обумовлених під час вступу.

Отже, якість освіти перебуває в центрі побудови сфери вищої європейської освіти.

Гарантія якості здійснюється на інституційному, національному та європейському рівнях. Для цього необхідна розробка взаємних критеріїв і технологій визначення гарантії якості.

Управління якістю підготовки фахівців вищої кваліфікації ґрунтується на контролі за дотриманням державних вимог до рівня навчання й забезпечується зовнішніми (щодо вищого навчального закладу) процедурами ліцензування освітньо-професійних програм, атестації та акредитації вищих навчальних закладів [5].

Розробка методології ефективного управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі потребує вивчення та аналізу наявних підходів щодо управління освітніми закладами.

У контексті нашого дослідження розробка проблем ефективного управління якістю освіти вимагає методології системного підходу, із позицій якого функціонування освітніх установ, інтеграція, стабілізація й розвиток тих чи інших явищ, процесів і структур, що функціонують в одній сфері, можливе тільки за умови їх організації в єдину систему, компоненти якої взаємодоповнюють один одного, що призводить до появи нових інтегративних якостей та забезпечення високого результату функціонування всієї системи.

Цей підхід у таких своїх основних формах, як аналітична й синтетична, широко використовується в дослідженнях різних соціальних явищ і процесів.

У рамках нашого дослідження розглянемо значення системного підходу в теорії й практиці управління якістю освіти. Цей підхід відображається в працях В. Беспалько, Г. Єльнікової, Ю. Конаржевського, Н. Кузьміної, М. Поташника, П. Третьякова, Є. Хрикова та ін.

Методологічним підґрунтям формування професійної компетентності майбутніх учителів, на нашу думку, є компетентнісний підхід.

Компетентнісний підхід до вищої освіти означає, що результат вищої освіти діагностується як підготовленість випускника ВНЗ до здійснення професійної діяльності, такого, що має не тільки знання, уміння й навички щодо спеціальності підготовки, але й такі особистісні якості як мотивація до продуктивної діяльності, рівень розвитку інтелекту, ступінь оволодіння культурних та етичних норм та інших якостей соціального й гуманітарного характеру [3].

Теоретичні й практичні засади реалізації компетентнісного підходу до підготовки фахівців у вищій школі розкриваються в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: І. Беха, Н. Бібік, В. Бондаря, С. Глазачева, Г. Єльнікової, Є. Зеєр, І. Зимньої, В. Кальней, Н. Кічук, Л. Коваль, Н. Кузьміної, А. Маркової, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, В. Серикова, Т. Сорочан, Ю. Татура, А. Хуторського, В. Шадрикова, С. Шишова, D. Ravana, T. Hoffmana, M. Linarda, D. Mc. Clellanda, B. Mansfilda та ін.

Системно-діяльнісний підхід дозволяє встановити рівень цілісності адаптивної освітньої системи, міру взаємозв'язку й взаємодії її цілісмістових елементів, підпорядкованість цільових орієнтирів у діяльності підсистем різного рівня [1].

Проаналізувавши особливості та характеристики системно-діяльнісного підходу, відповідно до мети нашого дослідження, вважаємо, що його застосування може ефективно вплинути на управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі.

Синергетичний підхід припускає облік природовідповідної самоорганізації об'єкта.

Особистісно-орієнтований підхід – облік природовідповідних особливостей кожної особи, надання їй своєї адаптивної ніші для повнішого розкриття здібностей і можливостей з урахуванням зони найближчого розвитку.

Розглянувши особливості та характеристики особистісно-орієнтованого підходу, відповідно до мети дослідження, вважаємо, що його застосування може ефективно вплинути на управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі.

Аналіз основних теоретичних положень досліджуваної проблеми дозволив виокремити, окрім вищезазначених, такі підходи до визначення управління якістю освіти: нормативно-дидактичний, соціально-маркетинговий.

Особливістю нормативно-дидактичного підходу (І. Волкова, С. Іванов, Г. Ковальова, С. Сакаєва, Г. Скік та ін.) є його орієнтація на:

- нормативні завдання освітньої установи, які визначені освітнім стандартом, відповідними йому навчальними планами й освітніми програмами;

- рівень навченості студентів як головний освітній результат, вимірюваний за допомогою різних кваліметричних засобів: проміжного й атестаційного тестування, заліків, іспитів тощо [4].

Цей підхід відбиває змістовну, знаннєву (діяльнісну) характеристики якості освіти, що можуть бути виявлені на підвалинах об'єктивних критеріїв і кількісних показників. Його недоліком, на наш погляд, є відсутність уваги до таких показників якості освіти студентів, як рівень їх духовно-морального розвитку, соціальна компетентність, цивільні якості.

Соціально-маркетинговий підхід (А. Афанасьєва, Г. Ільїн, І. Клейман, С. Козлова, А. Мойсєєвий, М. Поташник, А. Севрук та ін.) розглядає якість освіти як широку соціальну категорію, що відбиває загальний рівень ученості, соціальній зрілості випускника, а не тільки рівень його знань, умінь і навичок.

Найважливішими показниками якості освіти з точки зору соціально-маркетингового підходу є задоволеність споживачів станом навчання й виховання; міра участі різних соціальних партнерів у розробці й реалізації освітньої політики установи, у системі співуправління ним; суб'єктивний і об'єктивний імідж освітньої установи; наявність місії, відображаючи

перспективну мету; вступ випускників у ВНЗ (для загальноосвітніх установ) і їх подальше працевлаштування (для професійних освітніх установ).

Матеріали сучасних досліджень свідчать, що проблема управління якістю освіти у ВНЗ може бути успішно реалізована тільки на підвалинах концепції системи якості. Ця система припускає ситуаційний підхід до формування організаційних структур освіти, системне представлення об'єкта управління, досягнення оптимального сполучення функціонально-лінійних і програмно-цільових структур, наявність у технологічному блоці взаємозалежних контурів управління (управління якістю поточного функціонування, управління якістю розвитку, управління якістю засобів освіти), а також відпрацьованих методик і процедур діагностики й оцінювання.

Характерною особливістю проблемно-орієнтовного підходу до управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі є використання принципу випереджувального управління, який тісно пов'язаний із частою невизначеністю ситуації в управлінні, коли складаються такі обставини, де немає очевидної відповіді, але є необхідність у прийнятті рішення.

Як зазначає Г. Єльнікова, у таких обставинах яскраво виявляється здатність ВНЗ та рівень кваліфікації його керівника своєчасно виявляти й передбачати можливі проблеми та вирішувати їх належним чином [2].

Проблемно-орієнтовний підхід до управління передбачає, перш за все, поєднання всіх етапів управлінського процесу в одне ціле та їх координацію з метою підтримання динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем і подальшим переходом до цілеспрямованого якісно нового стану освітньої системи. Проблемно-орієнтовний підхід до управління передбачає розробку програм як планових та організаційних засобів відбору найважливіших проблем освітньої системи і забезпечення якнайшвидшого їх вирішення, що є однією із завдань програми.

На сьогодні актуальним, відповідно до теми нашого дослідження, є інтерактивний підхід.

Т. Хайруліна підкреслює, що реалізація інтерактивного підходу можлива при ситуативно-проблемній організації освітнього процесу з формування професійної компетентності майбутніх учителів [6].

Проведений теоретичний аналіз дозволяє нам дійти висновку й визначити закономірність ефективного управління якістю освіти в педагогічному ВНЗ, яка полягає в тому, що управління ефективне, якщо здійснюється на підвалинах, перш за все, компетентісного (результат вищої освіти діагностується як підготовленість випускника ВНЗ до здійснення професійної діяльності в пріоритетній орієнтації на такі завдання, як навчання, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація й розвиток індивідуальності); системно-діяльнісного, особистісно орієнтованого, проблемно орієнтовного, програмно-цільового, інтерактивного підходів до управління.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. : навч.-метод. посібник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – 280 с
2. Єльнікова Г. Управлінська компетентність / Г. Єльнікова – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К.: К.І.С., 2004. – 189 с.
4. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. – К.: Вища школа. – 1997. – 349 с.
5. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. / З. І. Слєпкань – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.
6. Хайруліна Т. Г. Активні методи навчання та виховання / Т. Г. Хайруліна // Відкритий урок. – 2001. – № 1–2. – С. 64–76.

Л. Петриченко

***Методология эффективного управления качеством образования в
высшем педагогическом учебном заведении.***

*В статье проанализировано методологию эффективного управления
качеством образования в высшем педагогическом учебном заведении.
Определены основные составляющие системы управления качеством
подготовки специалистов в высших учебных заведениях. Рассмотрены и
обоснованы особенности подходов к управлению высшим педагогическим
учебным заведением.*

L. Petrychenko

***The methodology of effective management of the quality of education in
the school vyshem pedagogicheskom.***

*The article analyzes the methodology of effective management of the quality of
education in higher educational establishments. The main components of a quality
management system training in vischix schools. Considered and justified
particular approaches to the management of higher educational establishments.*